Міністерство освіти і науки України
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії та археології
Наукове товариство студентів та аспірантів

ДРАГОМАНІВСЬКІ ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

Збірник наукових праць молодих істориків

2026,
Випуск 11(15)

УДК 94(477)(066)
Д72

Рекомендовано до друку Вченою Радою історичного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 1 від 28 серпня 2026 р.)

Редакційна колегія:
Вєтров І. Г. – кандидат історичних наук, доцент;
Журба М. А. – доктор історичних наук, професор;
Жолоб М. П. – кандидат історичних наук, доцент;
Мелещенко Т. В. – кандидатка історичних наук, професорка;
Перепелюк О. М. – докторка філософії (історія та археологія), доцентка;
Потильчак О. В. – доктор історичних наук, відповідальний редактор та упорядник.

Рецензенти:
О. П. Реєнт – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України;
О. О. Салата – докторка історичних наук професорка;

Д72 Драгоманівські історичні студії: зб. наук. праць молодих істориків / відп. ред. і упор. О. В. Потильчак: кафедра всесвітньої історії та археології; історичний ф-т; УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ: Видавництво УДУ імені Михайла Драгоманова, 2026. Вип. 11(15). 243 с. Електронне видання.

У збірнику публікуються матеріали пленарного та секційних засідань XV Всеукраїнських драгоманівських читань молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс», що відбулася в УДУ імені Михайла Драгоманова 22 травня 2026 р.

У доповідях та повідомленнях учасників конференції висвітлюються як порівняно вивчені так і малодосліджені проблеми вітчизняної та світової історії, порушуються актуальні й контраверсійні питання, що стали предметом наукової та суспільної дискусії в Україні. Матеріали збірника мають на меті популяризацію наукових історичних досліджень, розширення їх джерельної бази, проблематики, поглиблення аналізу історичних явищ і процесів, олюднення історії.

УДК 94(477)(066)

© Драгоманівські історичні студії, 2026
© Видавництво Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, 2026

5. Рева І., 2019. По той бік себе: соціально-психологічні та культурні наслідки Голодомору і сталінських репресій. 2-ге вид. Київ: К.І.С., 272.

6. Руснак О. В., 2022. Українське селянство у боротьбі проти насильницької колективізації (1929–1933 рр.). магістерська робота. Чернівці, 121 с.

7. Юрій М. Ф. та ін., 2020. Антропологічний код української культури і цивілізації. 2-ге вид. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 536 с.

8. Ятченко В., 2026. Екзистенційний вимір світоглядних уявлень українців в умовах соціальної травми, спричиненої Голодомором 1932–1933 років. Українознавство, № 1 (98), 25–41.

УДК 001.8:33]:94(477)«1941/1944»

Юрій ЛЕВЧЕНКО
(м. Київ)

До методології дослідження економіки у роки німецько-румунського режиму окупації України 1941–1944 рр.

Анотація. У досліджені аналізуються совєтські міфи про економіку України у роки німецько-румунської окупації (1941–1944). Встановлено, що совєтська історична наука акцентувалась на маркері «грабунок». Натомість пропонується застосовувати сучасну економічну теорію та її напрям державне регулювання економіки (бюджет, податки, інфляція, ринок праці тощо). Такий підхід дозволить перейти від опису економічного грабунку до аналізу реальної економічної моделі, яка була запроваджена в конкретних окупаційних утвореннях.

Ключові слова: окупація України 1941–1944 рр., методологія, соціалістична економіка, ринкова економіка, державне регулювання економіки, бюджет.

Yuriy Levchenko (Kyiv). On the Methodology of Studying the Economy under the German–Romanian Occupation Regime in Ukraine, 1941–1944

Abstract. This paper examines Soviet historical myths in the contemporary analysis of economic themes and issues during the German-Romanian occupation of Ukraine from 1941 to 1944. When covering economic topics, Soviet historical scholarship focused on the issue of plunder. It is proposed that the theory of the market economy be applied in contemporary research on economic issues of the occupation regime, in their research, historians should draw on the theory of government regulation of the economy and its key components (the budget, taxes, inflation, the labor market, etc.). This will allow us to move from a description of the looting to an analysis of the actual economic model of the occupying entities.

Keywords: occupation of Ukraine 1941–1944, methodology, socialist economy, market economy, state regulation of the economy, budget.

Постановка проблеми. Понад вісімдесят років тому завершилась німецько-румунська окупація України у Другій світовій війні. З них, близько п'ятдесяти років домінувало совєтське трактування тодішніх подій, ґрунтоване на марксистсько-ленінській методології та політичних директивах Комуністичної партії. Впродовж останніх тридцяти років українська історична наука намагається дистанціюється від совєтьскої спадщини, яка формувала уявлення про минуле. Здається, що за роки незалежності ми мали достатньо часу, щоб досконало визначити, проаналізувати та залишити всі совєтські історично-ідеологічні наративи про період окупації 1941–1944 років виключно в історіографії. Однак, деякі совєтські стереотипи досі малопомітно побутують в сучасних дослідженнях, не привертаючи великої уваги дослідників. Особливо це стосується економічних тем окупації, де відсутність достатньої уваги істориків до економічної теорії часто дублюють совєтські ідеологічні конструкти. Зокрема, продовжується продакт-плейсмент колективізації (німці зберегли колгоспи як ефективний засіб виробництва, збирання та вивезення сільськогосподарської продукції) та індустріалізації (німецькі монополії захопили найбільші промислові заводи країни) кінця 20-х – 30-х рр. XX ст. (Вєтров, 2000: 61-62; Дубик, 2011: 343, 346-347; Перехрест, 2011: 152). Найгірше, що переважна більшість сучасних дослідників економіки окупаційного періоду створюють свої праці на основі совєтського маркера «грабунок», без спроб реконструювати економічну систему німецьких та румунських адміністративно-територіальних утворень на території України (Патриляк, 2017: 77-81; Стяжкіна, 2021: 218).

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом Совєтський Союз був унікальною країною, яка активно наголошувала на своїй відмінності від решти світу. Зокрема, економічна теорія у ньому була політичною. Попри те, що економіка СРСР розвивалась на основі загальних економічних законів і ґрунтувалась на засадах командно-адміністративної системи (тотальне державне регулювання економіки; монополія державної власності на матеріальні та капітальні ресурси; господарювання за директивними планами) (Ковтун, 2010: 19). З 20-х років XX ст. совєтське державно-партійне керівництво активно проголошувало, що економіка СРСР будувалась та розвивалась за принципами ідей соціалізму, а економісти нормативно доводили, що совєтські економічні досягнення підтверджують теорію марксизму (Вознесенський, 1948: 166). Так, Совєтський Союз почав ідеологічне протистояння «соціалістичної» та «капіталістичної» економічних моделей. Внутрішня економічна пропаганда базувалась на ідеологічних міфах про: першу у світі соціалістичну країну, що будує «найсправедливішу» у світі економіку; країну робітників та селян; перевагу існуючого економічного ладу, що перебуває «за крок» від настання комунізму.

Окуповані території СРСР були розділені на десять адміністративно-територіальних утворень (під управлінням Третьому Райху, Румунії та Фінляндії), в кожному з яких окупанти мали особливі підходи до економічного господарювання. Попри це, від початку війни совєтська пропаганда наголошувала виключно на грабунку «німецько-фашистськими» загарбниками захоплених територій. Надалі, цю тезу перейняли економісти та історики для спрощеного й

стереотипного пояснення тем і проблем економічного життя в окупації. Так, маркер «грабунок» став частиною ідеологічного складника терору на окупованих територіях совєтської концепції «Великої Вітчизняної війни» (Вознесенський, 1948: 159-161; Загорулько, Юденков, 1980: 48-67).

Зображення економіки окупованих територій було ідеолого-політичним інструментом, що мав закріпити у свідомості «совєтського чєловєка» вищість соціалістичної економіки. Відповідно, ідеологічний диктат змушував тодішніх істориків маневрувати між тотальним грабунком та експлуатацією першої у світі соціалістичної економіки. Тому, одночасно з руйнуванням соціалістичної системи господарювання окупанти зберігали колгоспи (доцільна форма організації виробництва), а німецький фінансово-промисловий капітал захопив промислові заводи-гіганти збудовані в 30-х роках (Лаута, 1965: 125; Загорулько, Юденков, 1980: 155-156).

У сучасній економічній теорії роль держави варіюється від координатора до контролера її економічної діяльності. Також, у ній виокремлюється галузь – державне регулювання економіки, що досліджує сферу діяльності органів державної влади в управлінні економкою шляхом впливу правових та економічних регуляторів на соціально-економічні процеси (Кравцов, 2023: 317-318; Мельникова, 2023: 8-9). Основними інструментами цього впливу є бюджет (план грошових доходів і витрат держави на рік), податки (система обов'язкових платежів фізичних та юридичних осіб, що сплачуються державі), грошово-кредитна політика (комплекс заходів держави щодо стабільності національної грошової одиниці, контролю інфляції, стимулювання економічного зростання та забезпечення зайнятості населення), інфляція (зростання загального рівня цін, що супроводжується знеціненням грошової одиниці), трудові ресурси (працездатна частина населення країни, яка бере участь в економічній діяльності) та ринок праці (процес переміщення та залучення трудових ресурсів до економічної системи) (Мельникова, 2023: 44-52, 62-71; Сментин, 2020: 74-84, 178-180).

Висновки. Отже, історичні дослідження економіки окупованих територій України в 1941–1944 рр. досі залишаються в полоні совєтських ідеологічних наративів. Залучення до досліджень сучасної економічної теорії та положень основ державного регулювання економіки дозволить витіснити з їх центру традиційний підхід опису грабунку та поставити на їх місце розкриття економічних процесів відповідно до теоретичних основ. У свою чергу, аналіз бюджету, податкової системи, грошово-кредитної політики, інфляції, трудових ресурсів і ринку праці, наддасть можливість історикам реконструювати економічні відносини й моделі управління в адміністративно-територіальних одиницях на які була поділена Україна.

Список використаних джерел та літератури

1. Вєтров І. Г., 2000. Економічна експансія третього рейху в Україні 1941-1944 рр. Київ: Четверта хвиля, 232.

2. Вознесенский Н.,1948. Военная экономика СССР в период отечественной войны. Москва: Государственное издательство политической литературы, 191.

3. Дубик М. Г., 2011. Окупаційний режим. Економічна історія України Т. 2. Київ: Ніка-Центр, 336-448.

4. Загорулько М. М. Юденков А. Ф., 1980. Крах плана «Ольденбург»: о срыве экономических планов Германии на временно оккупированной территории СССР. Москва: Экономика, 375.

5. Ковтун О. І., 2010. Державне регулювання економіки. Львів: Новий світ-2000, 337.

6. Кравцов О. О., 2023. Основи економічної теорії. Кривий Ріг-Prague: Oktan Print, 355.

7. Лаута С. П., 1965. Колгоспне селянство Радянської України у роки Великої Вітчизняної війни. Київ: Видавництво київського університету, 207.

8. Мельникова О. (уклад.), 2023. Державне регулювання економіки. Харків: ХНПУ, 105.

9. Патриляк І., 2017. Тотальна війна на винищення: окупаційний режим Німеччини та її союзників в Україні (1941-1944 рр.). Від Рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій війні. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 72-100.

10. Перехрест О. Г., 2011. Українське село в 1941-1945 рр.: економічне та соціальне становище. Черкаси: ЧНУ імені Б. Хмельницького, 668.

11. Сментин Н. В. (ред.), 2020. Державне регулювання економіки. Харків: Діса плюс, 368.

12. Стяжкіна О., 2021. Окупаційні режими на українських землях: постання й руйнації/стабілізації, подібності й відмінності. Україна в епіцентрі протистояння світових систем (1939-1990). (Україна. Нарис історії). Київ: Академперіодика, 205-254.

УДК 94(477-25)«1941/1943»:341.324

Дмитро ЛЕОНТЕНКО
(м. Суми)

Структура та діяльність окупаційної влади в Києві у 1941–1943 рр.

Анотація. У роботі досліджується структура та діяльність окупаційної влади в Києві у 1941–1943 рр. Розглянуто особливості функціонування військової та цивільної адміністрації, діяльність Райхскомісаріату «Україна», міської управи, допоміжної поліції та репресивних органів. Акцентовано увагу на системі контролю населення, економічній політиці окупаційної влади та використанні місцевих допоміжних структур. Висвітлено наслідки діяльності окупаційного режиму для населення Києва.

Ключові слова: окупаційна влада, Київ, Райхскомісаріат «Україна», міська управа, допоміжна поліція, колабораціонізм, нацистська окупація.